

Проект фінансується
Європейським Союзом

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА

Як дочекатись пенсії

21 лютого 2019 року

м. Київ

Зміст

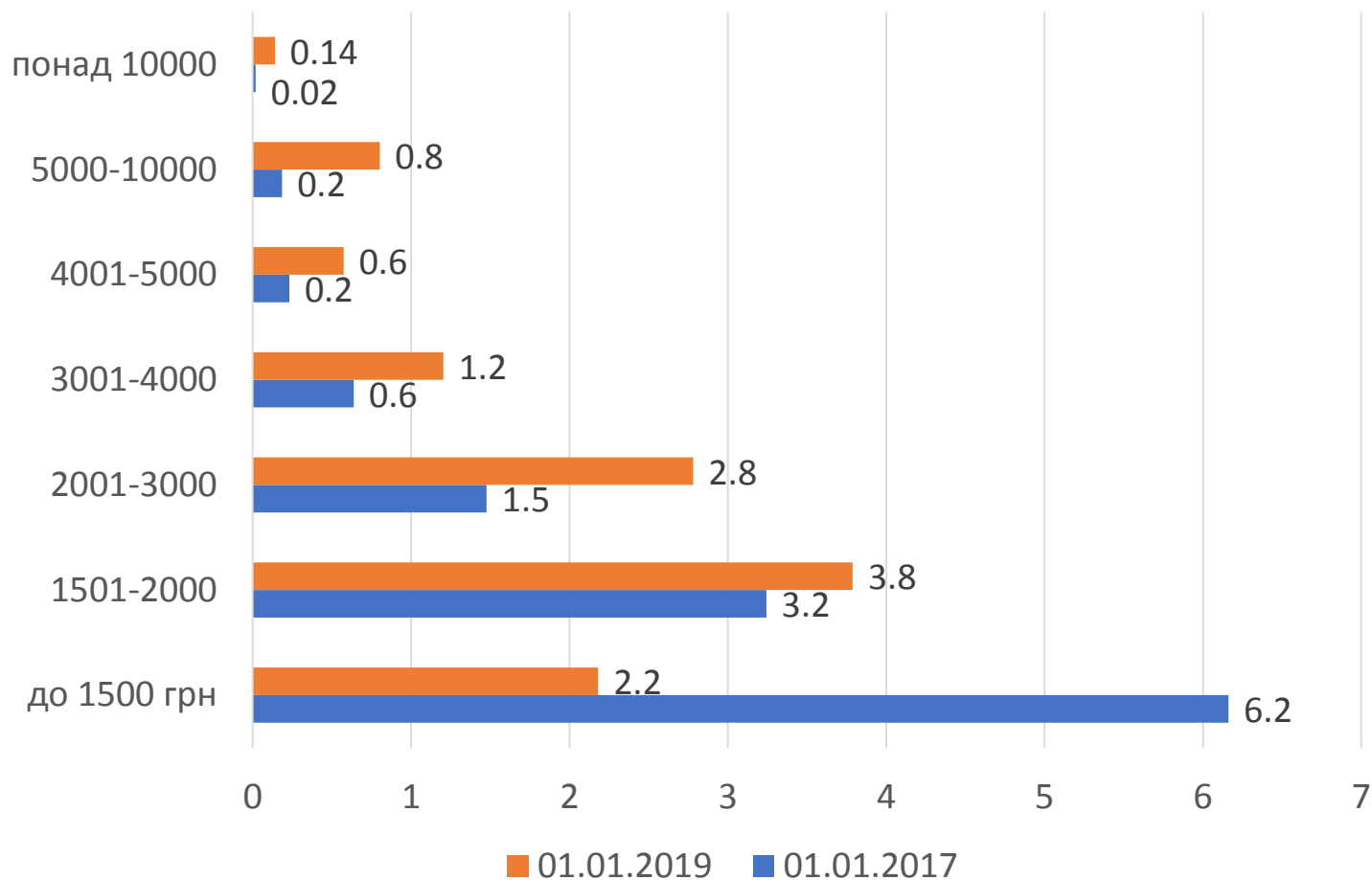
1. Пенсійна система в Україні: основні риси
2. Реформа 2017 року: наслідки для сьогоднішніх та майбутніх пенсіонерів
3. Хто може не дочекатись пенсії
4. Як збільшити свої шанси на пенсію
5. Результати соціологічного дослідження
6. Висновки та рекомендації

- Пенсійна система України в існуючому вигляді працює з 2004 року
- Пенсійна система є солідарною
 - Чинні пенсіонери отримують пенсії за рахунок пенсійних внесків працюючих зараз, а не коштів накопичених за час своєї роботи
 - Але соціальних внесків не вистачає для виплати пенсій, тому дефіцит Пенсійного фонду фінансується з бюджету
 - Також велика частина пенсіонерів має право на пільгові пенсії та доплати до пенсій, які теж фінансуються з бюджету
- Втім розмір пенсії залежить від внесків, сплачених за час роботи
 - Щороку працівник заробляє до пенсії 1% від зарплати, за яку сплачувались внески
 - Зароблена пенсія індексується на зростання середньої заробітної плати по Україні

- Зміни у пенсійній системі прийняті в 2017 році – не перші і не останні
 - базовий закон змінювався майже 80 разів
 - Значні зміни у 2007, 2011, 2015 роках
 - До цього було обмежено пільгові пенсії, підвищено пенсійний вік для жінок, змінено вартість року стажу з 1% до 1,35%, знижено розмір соціальних внесків
- На початку 2017 року лише 2,9 млн пенсіонерів з 10,9 млн не отримували доплату до мінімальної пенсії
 - Це було наслідком того, що пенсії вищі за мінімальні, підвищувались дуже повільно
 - Медіана призначених пенсій на 1 січня 2017 року - 1492 грн

- Для чинних пенсіонерів – одноразовий перерахунок пенсій та індексація пенсій щороку
 - Перерахунок пенсій на основі середньої зарплати за 2014-2016 роки
 - Щорічне підвищення пенсій щонайменше на 50% зростання споживчих цін та 50% зростання зарплати
- Повернення вартості року стажу з 1,35% до 1% від зарплати
- Для майбутніх пенсіонерів – підвищення вимог до страхового стажу з 15 до 35 років
 - Підвищення поступове протягом 10 років

Розподіл пенсій за розміром

Джерело: Пенсійний фонд України

- Частково відновлено диференціацію пенсій залежно від стажу та сплачених внесків
 - У січні 2019 року проти січня 2017 витрати на виплату пенсій зросли на 41%
 - 1,4 млн пенсіонерів отримують пенсію 4000 грн і більше проти 0,4 млн. два роки тому
 - Але 52% пенсіонерів мають пенсію до 2000 грн
- З 2019 року розпочинається щорічна індексація пенсій – орієнтовно на 19% цього року
 - Індексація покриває інфляцію та 50% реального зростання зарплати
- Повна виплата пенсій працюючим пенсіонерам
 - Також автоматичний перерахунок пенсій

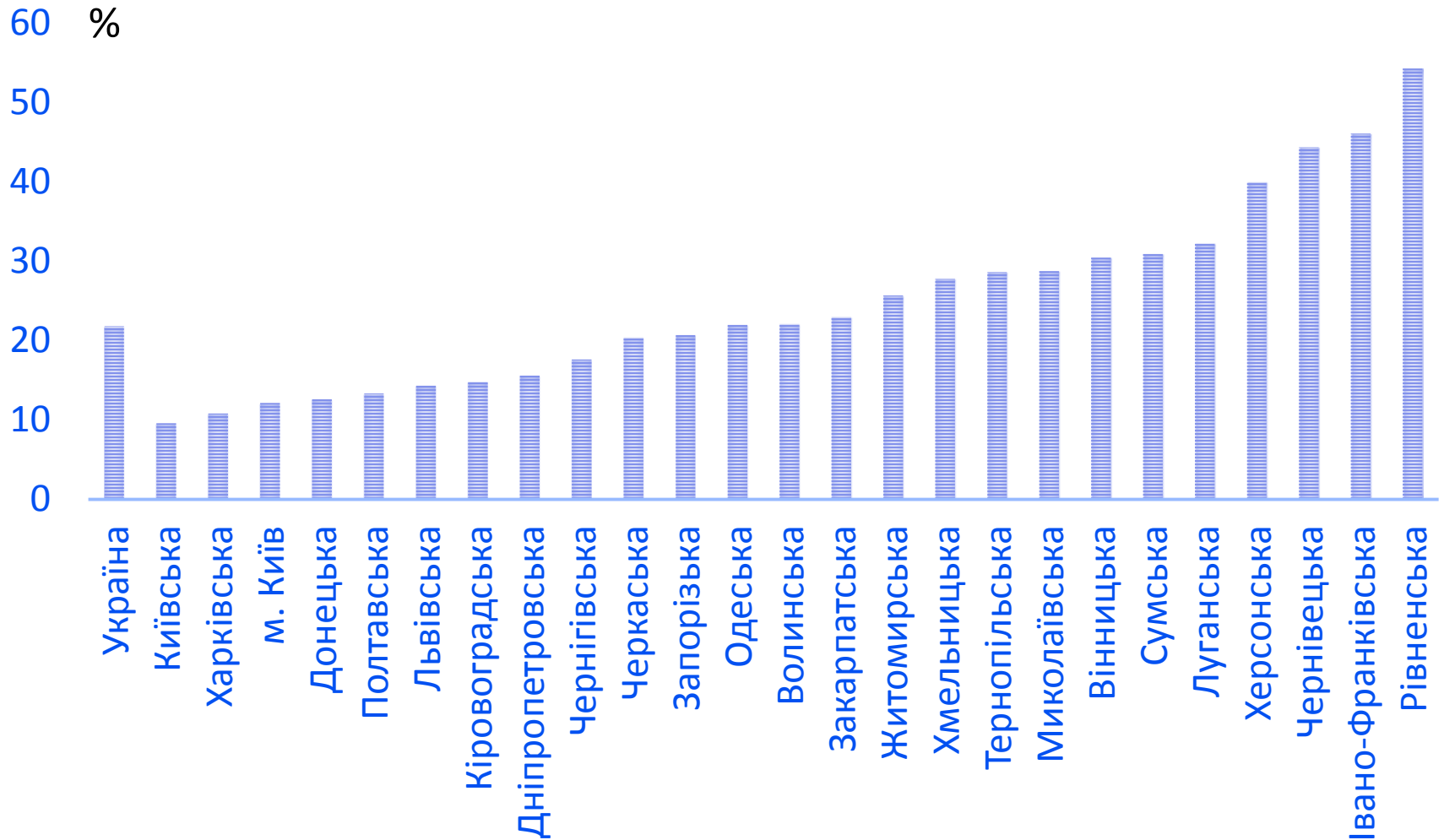
- До реформи для отримання пенсії було потрібно 15 років страхового стажу
- У 2019 році для виходу на пенсію в 60 років потрібно 26 років страхового стажу
 - Кожного року до 2028 року необхідний стаж збільшується на рік
 - Після 1 січня 2028 року пенсія буде призначатись для осіб віком 60 років за наявності 35 років стажу
- Працівники із недостатнім стажем зможуть вийти на пенсію в 63 або 65 років
 - за стажу від 16 років у 2019 році/25 років у 2028 році в 63 роки
 - у 65 років всі зможуть отримати пенсію або соціальну допомогу на заміну пенсії

Час виходу на пенсію	Вік особи		
	60 років	63 роки	65 років
2018 рік	25 років	Від 15 до 25 років	-
2019 рік	26 років	Від 16 до 26 років	Від 15 до 16 років
2020 рік	27 років	Від 17 до 27 років	Від 15 до 17 років
2021 рік	28 років	Від 18 до 28 років	Від 15 до 18 років
2022 рік	29 років	Від 19 до 29 років	Від 15 до 19 років
2023 рік	30 років	Від 20 до 30 років	Від 15 до 20 років
2024 рік	31 рік	Від 21 до 31 років	Від 15 до 21 років
2025 рік	32 роки	Від 22 до 32 років	Від 15 до 22 років
2026 рік	33 роки	Від 23 до 33 років	Від 15 до 23 років
2027 рік	34 роки	Від 24 до 34 років	Від 15 до 24 років
Починаючи з 2028 року	35 років	Від 25 до 35 років	Від 15 до 25 років

- Підвищені вимоги до стажу вплинуть на багато майбутніх пенсіонерів
 - У 2016 році 24% нових пенсіонерів мали до 25 років стажу, 56% - до 35 років
 - А в урядовій презентації пенсійної реформи є оцінка, що 55% пенсіонерів у 2028 році будуть виходити на пенсію у віці 60 років
- Можливі групи населення із недостатнім стажем
 - Наймані працівники без офіційного оформлення
 - Самостійно зайняті, не зареєстровані як платники податків
 - Зокрема селяни, зайняті в особистому господарстві
 - Трудові мігранти, що працюють в інших країнах
 - Але весь час роботи підприємцем в 1998-2017 роках враховується в стаж для визначення права виходу на пенсію

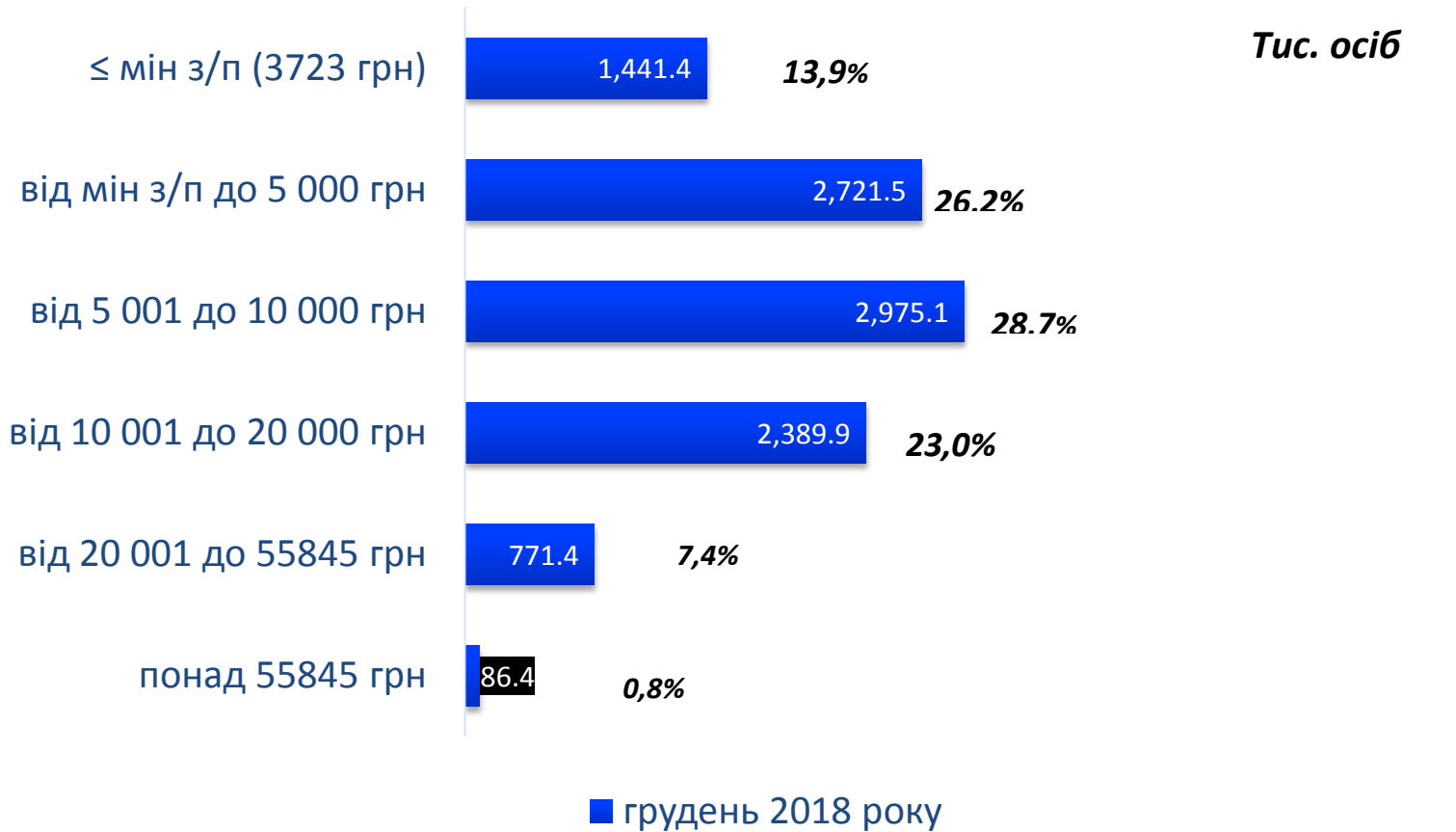
- За даними Пенсійного фонду у грудні 2018 року соціальні внески були сплачені за 11,9 млн зайнятих осіб проти 11,5 млн у грудні 2017 року
 - А в 2017 році зайнятими були за оцінкою 16,3 млн осіб
- Отже, понад 4 млн людей працювали в Україні, але не платили соціальних внесків. Ще щонайменше 2-3 млн українців працювали за кордоном
- За останніми даними Держстату понад 50% «неформально зайнятих» були зайнятими самостійно
 - Насамперед це селяни, зайняті в особистому господарстві. Вони звільнені від податку на доходи, але можливо повинні платити ЄСВ.
- Решта працювали за наймом, але без оформлення
 - 12% найманих працівників працювали неофіційно

Частка неформальної зайнятості за областями

- Три області із найвищою часткою неформально зайнятого населення – Рівненська (54%), Івано-Франківська (46%), Чернівецька (44%), а середній показник по Україні 22%.
 - Це області, де переважає сільське населення, а отже є велика кількість самозайнятих селян, що не платять соціальні внески.
 - Але у двох інших областях із більшістю сільського населення - Закарпатській та Волинській - цей показник суттєво нижчий (23% та 22%)
 - Велика кількість заробітчан?
- Відповідно найнижчі показники неформальної зайнятості в урбанізованих областях –Київська, Харківська, Донецька
 - Але суттєво вища частка неофіційної зайнятості в не менш урбанізованих Дніпропетровській та Запорізькій областях

Розподіл зарплат за розміром

Джерело: Пенсійний фонд України

- Із 10,3 млн найманих працівників, за яких сплатили соціальні внески, 4,2 млн - отримували до 5000 грн
 - Можна припустити, що значна частина цих працівників також отримували неофіційні доходи
 - за стажу в 35 років пенсія в таких працівників буде не вищою за мінімальну
- Також практично всі 1,1 млн підприємців, що сплатили соціальні внески, платили їх в мінімальному розмірі
 - Відповідно за стажу 35 років вони теж зможуть претендувати лише на мінімальну пенсію (якщо не працювали раніше на добре оплачуваній роботі)
- Тобто майже половина офіційно зайнятих в Україні отримують стаж, але заробляють лише мінімальну пенсію

- Як отримати пенсію в 60 років?
 - Відповідь (порівняно) проста – працювати офіційно і платити соціальні внески
 - Мінімальний соціальний внесок в 2019 році – 918 грн на місяць
- Самостійно зайнятим для цього достатньо зареєструватись підприємцями
 - Єдиний податок для «спрощенців» першої групи у 2019 році – не більш як 185 грн на місяць
- У найманих працівників без офіційного оформлення більш складний вибір
 - Попросити про офіційне працевлаштування
 - Поскаржитись до Держпраці
 - Оформити трудові відносини через суд
 - Знайти нове робоче місце

- Пенсійні перспективи трудових мігрантів залежать від того, чи сплачують вони пенсійні внески закордоном
 - Якщо так і це країна, з якою в Україні є договір про пенсійне забезпечення (це усі сусідні країни), то закордонний пенсійний стаж буде зараховано для визначення права на українську пенсію
 - В багатьох інших країнах навіть невеликий період сплати внесків дає право на пенсію після досягнення пенсійного віку
- Якщо закордонного стажу немає, то єдиний спосіб заробити український страховий стаж – це добровільна сплата соціальних внесків
 - Для цього можна укласти договір добровільного соціального страхування або зареєструватись «спрошенцем»

- Проте офіційна зайнятість вирішує лише проблему отримання страхового стажу в майбутньому
- В багатьох випадках вихід на пенсію в 60 років математично неможливий навіть за безперервної офіційної роботи до пенсійного віку
 - Це особливо стосується людей передпенсійного віку: наприклад без 26 років страхового стажу у 2019 році їм вийти на пенсію у віці 60 років буде неможливо (для осіб 1968 р.н і старших)
- У таких людей може бути зароблений, але не облікований у Пенсійному фонді стаж (насамперед до 2001 року)
 - Для цього потрібне документальне підтвердження роботи
- Єдиний варіант отримання стажу за минулі періоди – сплатити страхові внески
 - Мінімальна вартість року стажу у 2019 році – 22033 грн

- «Докупити» 1-2 роки стажу – це вигідне вкладення заощаджень
 - 2 або 3 додаткових роки отримання пенсії як правило перевищать витрати
- Але лише 9% домогосподарств (із працюючими особами) мали достатньо доходів для заощаджень у 2018 році
- Що робити якщо достатнього стажу немає і не буде
 - Продовжувати працювати
 - Непрацюючі особи віком понад 60 років без інших джерел доходів мають право на соціальну допомогу
 - В 65 років також з'являється право на «соціальну пенсію»

- В рамках проекту «Просування реформ в регіони» за підтримки ЄС та фонду «Відродження» було надано кілька грантів регіональним організаціям для аналізу впливу ключових реформ, що відбулись в Україні: освітньої, пенсійної, медичної на вразливі групи населення
- Для пенсійної реформи вразливими групами населення є ті, що з великою ймовірністю мають недостатній стаж для виходу на пенсію за віку 60 років: насамперед це неформально зайняті та трудові мігранти
- Для аналізу впливу пенсійної реформи було надано грант Центру громадської активності «Синергія». За кошти гранту було проведене соціологічне дослідження «Пенсійна реформа очима мешканців Чернівецької області»
- Вибір Чернівецької області відображає велику частку неформальної зайнятості в області та значну кількість заробітчан в області, а отже і потенційно велику кількість осіб з недостатнім страховим стажем

Регіони:

- Чернівецька область: місто Чернівці, Вижницький, Герцаївський, Глибоцький, Заставнівський, Кіцманський, Хотинський райони.

Методи дослідження:

- Фокус-групи
- глибинні інтерв'ю

Масштаби опитування:

- В липні 2018 року проведено 7 фокус-груп у Чернівцях та шести районних центрах Чернівецької області. Загалом прийняло участь 99 учасників.
- 50 глибинних інтерв'ю відбувались впродовж липня-вересня 2018 р. серед мешканців різних районів Чернівецької області та м. Чернівці

- Більшість учасників знали про проведення пенсійної реформи, але поінформованість про основні положення була нерівномірною
- Переважна більшість учасників віком до 50 років вважали, що не потребують консультації про майбутню пенсію. Це часто обґрунтовувалось нестабільністю законодавства:
 - *«Зміни відбуваються кожного дня... Сьогодні 35 років стажу, а через рік може бути 40».*
 - *«На даний час такі закони, пройде час будуть другі закони»*
- Значна частина учасників фокус-груп мали досвід отримання заробітної плати в конверті або роботи без офіційного оформлення. Частіше це була ініціатива роботодавця для зменшення податкового навантаження
 - *«Ну я вибачаюся, ви скажіть роботодавцю, що оформлені, він скаже завтра уже не приходити, замість тебе прийде той, хто не буде мені голову морочити».*
- Але й були випадки неофіційної роботи з ініціатив працівників зокрема для збільшення субсидій
- Учасники фокус-груп також звернули увагу на низькі пенсії для працівників колгоспів, незважаючи на важкі умови роботи та значний стаж деяких працівників

- Глибинні інтерв'ю підтвердили, що більшість респондентів мали якусь інформацію про пенсійну реформу, але рідко розуміли індивідуальні наслідки реформи
 - наприклад чи вистачить їм стажу для виходу на пенсію в 60 років або яким може бути розмір пенсії
- Ставлення до реформи було переважно негативним. Це обґрунтовувалось наступними міркуваннями:
 - Неможливість дожити до пенсії через збільшення віку виходу на пенсію;
 - можливість подальшого збільшення пенсійного віку;
 - малі розміри пенсії;
 - неможливість заробити стаж через безробіття;
 - невизначеність майбутнього.

- Інтерв'ю з неформально зайнятими показали, що вони усвідомлюють ризики неофіційної роботи та обмежені перспективи отримання пенсії
 - *«Стаж не йде, ніякого соціального захисту. Якщо на роботі впав і зламав ногу, руку, ніхто ж тобі це не відшкодує. Всього, на твоє місце беруть другого і всьо»*
- Але занадто великий розрив по зарплатах
 - *«якщо офіційно працювати – це заробляти смішні гроші, копійки»*
- Опитані знають, що є можливість сплачувати страхові внески, і розуміють ймовірно відтермінування виходу на пенсію без сплати внесків. Втім готових сплачувати внески добровільно не було. Це ймовірно відображає недовіру до держави та певний фаталізм:
 - Низькі шанси дожити до пенсії та короткий час отримання пенсії
 - *«Намагаюсь не думати про пенсію. Треба якось по-іншому забезпечувати собі пристойну старість»*

- Інтерв'ю з особами старшими 50 років показали значно вищу поінформованість про пенсійну реформу, ніж інших опитані, та більшу зацікавленість у її наслідках
 - Більшість опитаних передпенсійного віку вже відвідали Пенсійний фонд для консультації про нарахований стаж та можливий розмір майбутньої пенсії
- Всі опитані мали достатній стаж для виходу на пенсію в 60 років за продовження роботи
- Але 9 з 11 опитаних оцінили реформу негативно
 - Вони були незадоволені збільшенням віку виходу на пенсію, зниженням вартості року стажу та розмірами мінімальної пенсії
 - Також звернули увагу на те, що покоління народжених в 1960-х, 1970-х роках мали обмежену можливість заробляти стаж під час та після руйнації Радянського Союзу, а зараз вони часто змушені утримувати батьків із низькими пенсіями.

- Інтерв'ю з підприємцями підтвердили, що всі вони мали достатній стаж для виходу на пенсію в 60 років і що вони усвідомлюють, що вони будуть отримувати мінімальну пенсію при сплаті мінімальних внесків
 - Всі вони сплачували лише мінімальні внески, але більшість повідомили про відсутність можливості робити заощадження
- Рівень поінформованості про пенсійну реформу був нерівномірним, а ставлення до реформи у більшості було негативним – переважно через недовіру до держави:
 - *«Чесно – вообщє не вірю у все це»*
 - *«Я думаю, що після медичної реформи дожити до пенсії буде нереально, шансів немає»*
 - *«Сподіватись на державну пенсію – це все одно, що вийти на автобан і надіятися, що тебе не зіб'ють.»*

- Поінформованість про вплив пенсійної реформи на зайнятих осіб ймовірно недостатня.
 - Переважна більшість опитаних віком до 50 років не мали уявлення про майбутню пенсію та свій стаж
 - Отже, багато осіб, яким не вистачає стажу, можуть про це просто не знати
- Оцінка реформи була переважно негативною,
 - через недовіру до влади, часті зміни до пенсійного законодавства, сумніви щодо шансів дожити на пенсію
 - Це може стимулювати навіть осіб, які знають про нестачу стажу, нічого не робити для переходу на офіційну зайнятість
- Опитування підтвердило ймовірні проблеми зі стажем у неформально зайнятих осіб
- Отже, значний прошарок населення вже втратив право виходу на пенсію в 60 років і через низьку поінформованість та недовіру до реформу ця група може розширюватись. До того ж є великий ризик, що інформацію про майбутню пенсію ці особи отримають лише незадовго до виходу на пенсію

- Першочерговим завданням повинно стати широке інформування осіб, охоплених пенсійним страхуванням про зароблений стаж, можливий вік виходу на пенсію та можливий розмір пенсії.
 - Це критична передумова для інформованого особистого планування
 - Можливо варто повторити практику ряду країн, що надсилають щорічну виписку про сплачені внески та накопичену пенсію всім застрахованим
- Наступне завдання – це максимально простий місток до офіційної зайнятості/сплати страхових внесків для тих, що їх зараз не сплачують
 - Широко доступна інформація про шляхи «легалізації»
 - Простий механізм сплати ЄСВ для селян з особистими господарствами, осіб, що надають індивідуальні послуги, домашніх працівників
- Нарешті потрібно вивчити шляхи відновлення статус-кво для осіб, що втратили право на вихід на пенсію в 60 років 1 січня 2018 року
 - Сплата додаткових страхових внесків?
 - Субсидоване недержавне страхування?

Дякую за увагу!

ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

вул. Рейтарська 8/5-А, Київ 01030, Україна

тел: +38-044-278-6360

e-mail: institute@ier.kiev.ua

www.ier.com.ua

[IER.Kyiv](https://www.facebook.com/IER.Kyiv)

[@IER_Kyiv](https://twitter.com/IER_Kyiv)